

ღია ცის ქვეშ მუზეუმები საქართველოს კულტურულ ტურიზმში (პერსპექტივები საქართველოს შავიზღვისპირეთში)

მგელაძე ნუგზარ

შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ბოლო პერიოდში კულტურის მრავალგვარ ვექტორთა შორის განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს ტურიზმთან დაკავშირებული საკითხები, უმეტესად, პოსტსაბჭოთა რეგიონებში, სადაც ცდილობენ ეკონომიკური და სოციალური ბალანსის შენარჩუნებით თავიანთი ქვეყნები გარე სამყაროსათვის მიმზიდველი გახადონ. მიმზიდველობისა და ეგზოტიკურობის დემონსტრირების ერთ-ერთ ეფექტურ საშუალებად კულტურული ტურიზმი და კულტურულ ტურიზმთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის განვითარება წარმოადგენს. ამ მხრივ გამონაკლისს არც საქართველო წარმოადგენს და ეს, ბუნებრივია, რადგან მთისა და ბარის პირობებში, ახლო მანძილების არეალში, როგორც ჰორიზონტალურ, ისე ვერტიკალურ განზომილებებში, ჩვენ ერთროულად შეიძლება მოვხვდეთ ზომიერი ჰავის პირობებში სუბტროპიკულ ზღვისპირა პარკებში და მაღალმთიან ადგილებში, მათ შორის, ალპებში და დავისვენოთ ადეკვატურ კლიმატურ გარემოში.

სამუზეუმო სისტემაში არსებობს ინტელექტუალური დასვენების არაერთი ფორმა, რომლის რეალიზაცია ხორციელდება, მაგალითად, მიზანმიმართულად, წინასწარ მოწყობილ ღია ცის ქვეშ მუზეუმში. ღია ცის ქვეშ მუზეუმი გაშენებული უნდა იყოს საკმაოდ ვრცელ ტერიტორიაზე იმდაგვარი ლანდშაფტის იმიტაციით, როგორც, ზოგადად, დამახასიათებელია რეგიონისათვის. საქართველოს ფიზიკურ-გეოგრაფიულ საკლასიფიკაციო სისტემაში გამოიყოფა მაღალმთიანეთი, მთისწინა ზოლი და ბარი. შესაბამისად, ღია ცის ქვეშ მუზეუმებისათვის განკუთვნილი ფიზიკური გარემო მეტნაკლებად უნდა აკმაყოფილებდეს გეოგრაფიულ კრიტერიუმებს. ქალაქების მიმდებარე სანახებში, წინასწარ განსაზღვრულ ტერიტორიაზე, მისაღები გეოგრაფიული პორტრეტი დასაშვებია წარმოიქმნას ხელოვნური ჩარევის - ლანდშაფტის რეკონსტრუქციის, მაგალითად, მოზინვის გზით. საქართველოში - თბილისში უკვე არსებობს ამ ტიპის მუზეუმი, რომელსაც ეწოდება „გიორგი ჩიტაიას სახელობის ეთნოგრაფიული მუზეუმი ღია ცის ქვეშ“. მას შემოკლებით, ხშირად, „ეთნოგრაფიულ მუზეუმსაც“ უწოდებენ. ამდაგვარი მუზეუმების მშენებლობა, ვფიქრობთ, სასურველია განხორციელდეს საქართველოს შავიზღვისპირეთშიც. მაგალითად, სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთი წარმოადგენს მონათესავე კულტურათა შეხვედრის ადგილს, ქართველი ხალხის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ჯგუფების საცხოვრის შესაბამისი არქაული და ტრადიციული კულტურული პლასტებით.

ბათუმი ზღვისპირა ქალაქია, სადაც ყველა პირობაა წარმატებული ტურიზმისათვის. ადრე იგი წარმოადგენდა ქალაქს, რომელიც შეიქმნა ქართველური მოდემის ტომების - ქართველთა (ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ჯგუფები: აჭარლები და გურულები) და კოლხების (ლაზები)

მიერ შორეული წარსულის წიაღში. რეალურად ბათუმმა ქალაქად ჩამოყალიბება დაიწყო XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან, განსაკუთრებით იმდროიდან, როცა ბაქო ნავთობითა და რკინიგზით დაუკავშირდა ბათუმს და ბათუმი სამხრეთ კავკასიაში ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს სატრანზიტო ქალაქად გადაიქცა. ბათუმში, ქართველების - ავტოქტონური მოსახლეობის გვერდით, დროთა განმავლობაში, გაჩნდა გაფანტულად თუ კომპაქტურად დასახლებული დიასპორები სომხების, პონტოელი ბერძნების, ებრაელების, რუსების, თურქების და სხვათა სახით, რამაც ბათუმი პოლიეთნიკურ და პოლიკონფესიურ ქალაქად გადააქცია. სწორედ ამიტომ საქართველოს შვიზღვისპირეთის ეს ქალაქი ეთნოგრაფიული თვალსაზრისითაც ერთობ მიმზიდველია ძველი უბნებით, საკულტო ნაგებობებით - ქრისტიანული ტაძრებით (მართლმადიდებლური, გრიგორიანული, კათოლიკური), მუსლიმანური ორნამენტირებული მეჩეთებით, სინაგოგებით. ყველაფერი ეს კი ტურისტული ინფრასტრუქტურისათვის სერიოზულ ბაზას წარმოადგენს.

ბათუმისა და მიმდებარე ტერიტორიების ამდაგვარი ეთნოგრაფიული პანორამა, ბუნებრივია, ბადებს აზრს ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარების მიზნით ქალაქის მიმდებარე მიდამოებში დაარსდეს ღია ცის ქვეშ მუზეუმის კომპლესი, სადაც კულტურული მემკვიდრეობიდან წარმოდგენილი იქნება რეგიონის ძირითადი ღირებულებები მატერიალური, სულიერი, სოციალური კულტურისა და ტრადიციული სამეურნეო ყოფის სფეროში.

რუბრიკა "ქართველები შავ ზღვაზე" წარმოგვიდგენს შავი ზღვის აუზში სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავი ზღვისპირეთის მონათესავე ქართველური ტომების - ქართველთა და კოლხების, განსაკუთრებით, ლაზების ცხოვრების წესს ისტორიულ დინამიკაში, ნაოსნობასა და მეთევზეობასთან დაკავშირებულ კულტურულ ფასეულობებს და სხვა მრავალ ექსპონატში გამოხატულ რეპორტაჟს, ხოლო რუბრიკა - "აჭარა", მთისა და ბარის იმიტაციის ფონზე წარმოგვიჩენს საქართველოს ამ უძველესი ისტორიულ-ეთნოგრაფიული პროვინციის მიკროსამყაროს საცხოვრებელი ნაგებობების სხვადასხვა ტიპით, რომლებიც, ერთი მხრივ, ერთროულად დაგვისურათებს მესაქონლეობის, მიწათმოქმედებისა და მეურნეობის დამხმარე დარგთა სიმბიოზურ სახეს, ხოლო, მეორე მხრივ, დიფერენცირებულად გადმოგვეცმს მთისა და საზღვაო დასახლებისათვის დამახასიათებელ კულტურის ელემენტებს - ტრადიციულ სამზარეულოს, ტანსაცმელს, საბრძოლო და სამეურნეო იარაღს, საოჯახო ინვენტარს, მათ შორის, დგამჭურჭელს.

ღია ცის ქვეშ მუზეუმში განლაგდება ისეთი ტრადიციული საცხოვრებლები, სადაც შესაძლებელი იქნება ტურისტებმა გაეცნოს და დააგეოვონოს ტრადიციული აჭარული და ლაზური სამზარეულოს საუკეთესო კერძები, დაისვენოს ეგზოტიკურ გარემოში, რაც, თავისთავად, სვამს საკითხს ღია ცის ქვეშ მუზეუმის ვრცელ ტერიტორიაზე ეთნოგრაფიული სასტუმრო კომპლექსების ადგილისა და როლის განსაზღვრის შესახებ. პრინციპში, თავად სხვადასხვა ტიპის ტრადიციული საცხოვრებლები შეიძლება გადავაქციოთ სასტუმროებად, სადაც ეგზოტიკური ტურიზმის მოყვარულს საშუალება მიეცემა იცხოვროს კომფორტულად და დაისვენოს ტრადიციულ სამყაროთი გარემოცულ პირობებში.

ღია ცის ქვეშ მუზეუმში ცალკე თემას წარმოადგენს ტრადიციული რეწვისა და ხალხური ხელოვნების ნიმუშების დასამზადებელი სახელსწო ქსელის ორგანიზაცია, შესაბამისად, ექსპონანტთა მაკეტებისა და რეპროდუქციების რეალიზაციასთან, ტრადიციული ნაწარმის, როგორც კულტურული მემკვიდრეობის ორგანული ნაწილის, პოპულარიზაციასთან დაკავშირებული პრობლემების ანალიზი.

ღია ცის ქვეშ მუზეუმში მნიშვნელოვანია საბავშვო სექტორის სტრუქტურირება ბავშვობის ეთნოგრაფიასთან დაკავშირებული კომპონენტების მონაწილეობით: საყმაწვილი სამზარეულოთი, ფოლკლორული - ზღაპრებისა და მითოლოგიური პერსონაჟების გარემოცვაში ტრადიციულ სათამაშოებზე ორიენტირებული საბავშვო გასართობებით.

ღია ცის ქვეშ მუზეუმი, ასევე, არის აკადემიური საქმიანობისა და დასვენების ადგილი. სამუზეუმო სივრცეში წარმატებით შეიძლება მიიწვიონ აკადემიური და სასწავლო-საგანმანათლებლო წრის წარმომადგენლები სხვადასხვა ამოცანის გადაჭრის მიზნით, დასაშვებია განხორციელდეს საინტერესო პროექტებთან დაკავშირებული პრეზენტაციები და ჩატარდეს ფესტივალები, სემინარები და კონფერენციები.

ამრიგად, დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას: ბათუმის ღია ცის ქვეშ მუზეუმი უნდა დაიყოს ოთხ ეთნოგრაფიულ ზონად. ეს ზონებია: 1. აჭარის მთიანეთი; 2. ლაზეთი და შავიზღვისპირეთი; 3. აჭარის მთისწინეთი: კინტრიშისა და ჩაქვის ხეობები; 4. ბათუმი. საექსპოზიციო ზონები ისტორიულ-ეთნოგრაფიული არელებისათვის დამახასიათებელი სამეურნეო ნაგებობებითა და შესატყვისი ტრადიციული ინვენტარით უნდა წარმოიჩინდეს. ხუროთმოძღვრების ნიმუშებთან ერთად მუზეუმში განლაგდება მატერიალურ კულტურის ამსახველი ექსპონანტები: საბრძოლო და შრომის იარაღები, ტექსტილური და კერამიკული მასალა. დასაშვებია, ღია ცის ქვეშ მუზეუმის ერთ-ერთი დამატებითი ზონა დაეთმოს ისტორიულ და არქეოლოგიურ ძეგლებს, განსაკუთრებით, წარმართობის დროინდელ კულტურულ ღირებულებებს, საფლავის ქვის კოლექციებს, აკლდამებსა და სხვადასხვა, მათ შორის, ბაზილიკის ტიპის ქრისტიანულ სალოცავებს, ქვისა და ხისგან ნაგებ ორნამენტირებულ მუსლიმანურ მეჩეთებს.

The Museums under Open Sky in Cultural Tourism of Georgia (Prospects on the Black Sea of Georgia)

Mgeladze Nugzar

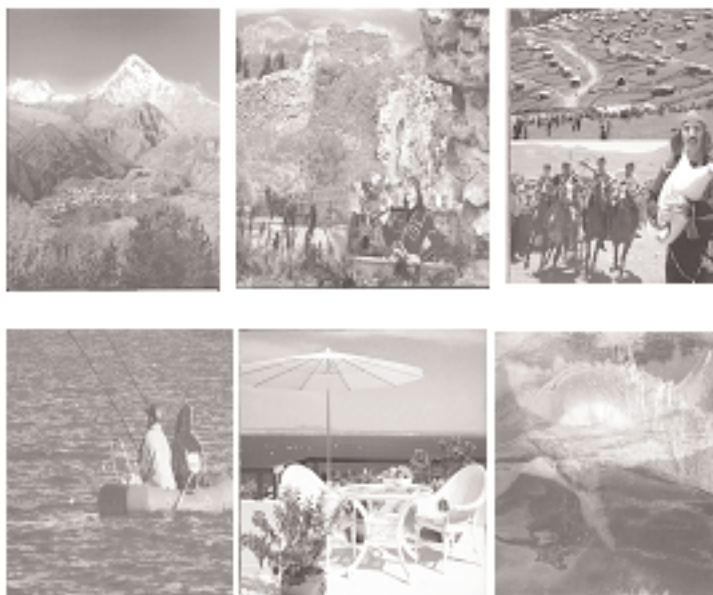
Shota Rustaveli State University

Culture is the system created by material, social and spiritual values made by human mind and hand. That is the reason why the culture has got supreme importance for society. The mentioned postulate widely spread in society can be expressed with figurative expression: “The death of culture can be resulted in human extinction” The humanity knows this and it all the time tries to find innovations in culture, the ways of keeping national cultures in universal, regional, national and specific ethnic conditions. Supposedly the increasing interest of cultural sciences is stipulated by the abovementioned. The researches about culture consist of various inter-related directions and as it shown it is not accidental that in the literature from antic period up to now there were established various definitions of “culture”.

In recent period among various vectors of culture the great interest is attracted by the questions connected to the tourism. During discussing cultural tourism at first the attention is paid to the meaning of this concept. What does the concept “Cultural Tourism” stands for? Very often it means touristic infrastructure realized in local and universal cultures. In this case tourism is based on culture. In the conditions of such kind of connection the both culture and tourism are organic cells of infrastructural architectonics. Cultural inheritance is the significant constitutive part of cultural tourism. Cultural inheritance is represented in three dimensions: learning-educational, scientific and touristic. It contains material cultural historical monuments, architectural samples, material things representing life style, public art, public creation: folk-lore, graphics and paintings, visual ethnographic environment.

Nowadays interest towards cultural tourism is also great in post-soviet countries, where countries are trying to make their own countries interesting for outside world by maintaining economic and social balance. One of the effective possibilities to demonstrate attractiveness and exoticism is cultural tourism and infrastructural development connecting to cultural tourism. Towards this direction Georgia is not an exception and it is natural as in the conditions of mountain and valleys, in the area of close territories, in horizontal and vertical dimensions, we may happen in moderate air conditions in subtropical seaside parks and mountainous parts including Alps and we can have a rest at adequate climate environment. For touristic travel in space area of cultural tourism the nature, flora and fauna, settlement and historical places of the region has got exotic importance¹.

For the development of cultural tourism one the necessary pre-condition is providing the best environment for the service of visitors on the basis of correspondent infrastructure and modern methods. Satisfying the above-

Mountain and Sea Alliance in the Vertical Dimension

mentioned requirements is much more difficult when touristic infrastructure needs imitative constructing of traditional cultural conditions. Where cultural tourism is developed highly and somehow it is the basis of economical well-being of the country, the great attention is paid to imitation of traditional life style at places for resting for the aim of creating exotic environment. Such environment can be established at museum complexes for the aim of introducing historical and modern displays at the level of community when a village represents itself museum and tourist during specific time with the members of community lives and works in it. This is community-based museum settlement and participating in settlement of tourists for the aim of resting.

While talking about museum activity first of all the attention is paid to determination of country-study level in the country². If there is no level then there cannot be talk about museum living quality as in cultural tourism the both factors are very important by the aspect of management. Country-study was established in antic period as public knowledge about native region. In country-study themes we are interested in the following questions: how should the regional tourism realized to make museum complex implement multi-vectorial function as a cultural space: attract tourists, satisfy intellectual requirements, contribute dynamics of educational life and develop economy.

In museum system there are various forms of intellectual resting which are realized at the museums under open sky³. For such kind of museums there should be provided wide territories with the imitation of landscape which is typical for the region. In physical-geographic classification system

Open Museum in Tbilisi

of Georgia there are given three parts: mountainous part, the line before mountainous part and valleys. Accordingly the physical environment for the museums under open sky should satisfy geographical criteria. At nearby territories of countries at the territory determined in advance, the accepted geographical portrait can be made with man-made way – landscape reconstruction for example by piling. In Georgia - in Tbilisi there is the museum like this which is called “Ethnographic museum under Open Sky named after Giorgi Chitaia”, frequently it is called “ethnographic museum”. On April 27, 1966 on the Territory of Vake Park museum of life style of Georgians and Georgian architecture under open sky was established. The initiator of creating the museum was famous ethnographer Giorgi Chitaia. The mentioned museum at northern part Turtle Lake and it occupies 52 hectares. In the aforesaid museum there are 70 dwelling houses and other buildings taken from various regions. In ethnographical museum there are 14 ethnographic zones: Kartli, Kakheti, Khevsureti, Svaneti, Racha, Lechkhumi, Imereti, Samegrelo, Guria, Adjara, Samtskhe, Javakheti and Abkhazia. The expositional zones are represented by buildings for economic dimensions and correspondent environment which are typical for historical-ethnographical areas. With architectural samples in the museum there are the displays of traditional material culture: arm and instruments, textile and ceramic material. In the eleventh zone of the museum under open sky there are placed historical archeological monuments. There is also Sioni basilica and crypt of V-VI centuries and rich collection of relief grave stones. Totally in the museum there are more than 8 thousand displays.

Such kind of museums should be constructed at The Black Sea Coast of Georgia. For example south-eastern The Black Sea Coast is the place of meeting for relative cultures, the dwelling place of historical-ethnographical groups of Georgian people with archaic and traditional cultural importance. Accordingly it is fact that in museum presentations, in cultural environment next to cultural values the important place should be given to history and es-

Laz House and Homestead in an Adjarian Village

pecially national history. The representatives of ancient historical-ethnographical provinces live at The Black Sea Coast territories, at 1000-2000 m above the seal level, at the territory of Caucasus Mountains which gets higher and higher and the majority of the mentioned people save attractive layers, the history of the past of civilizations as a cultural inheritance created by ancient Georgian tribes in mountainous parts in the conditions of healthy climate. Towards this direction Batumi is distinguished The Black Sea Coast of Georgia.

Batumi is a seaside city where there are all conditions for successful tourism. At earlier times it was city which was created by tribes of Georgian origin Karts (historical-ethnographical groups: Adjarians and Gurians) and Kolkhs (Lazian, Megrelians) at ancient times. In reality Batumi began to become city from the second half of XIX century especially by the time when Baku was connected to Batumi by oil and railway and by the abovementioned Batumi became one of the most important transit cities in south Caucasus. The population of various regions of Georgia was attracted by the city itself and the works created in it especially the population of West Georgia. In Batumi came and lived the representatives of various regions the migrations at various times was at various directions and of various content it was individual and group as well. This is how various diasporas created in Batumi in a correct or incorrect ways next to Georgian-autochthon population these diasporas were: Armenians, Greeks, Jews, Russians, Turks etc. as it was resulted in the fact that Batumi became poly-ethnic and poly-confessional city. That is why this city is very attractive in ethnographic aspect with its old regions, establishments of worship – Christian cathedrals (orthodox, Gregorian, catholic) Muslim mosques and synagogues. All the above-mentioned is serious basis for touristic infrastructure.

Such ethnographic panorama of Batumi and its nearby territory creates an idea to arrange open air museum complex in nearby territories of the city

for development of tourist infrastructure, where general value of the region will be presented from cultural heritage in material, social, social culture and traditional agricultural fields. This idea also was suggested by scientists earlier. Even in 70s of the past century question of arranging such museums in Batumi was settled. Museum should be arranged on such hilly area of Batumi or nearby territories which fully met requirements and principals of open air museums⁴. This idea was not implemented which is natural because tourists infrastructure was developing based on different principals from now and accordingly need for such museum was not high.

Rubric "Georgians on the Black Sea" represents ways of life in dynamical history of kindred Georgian tribes living in north east of the Black Sea – Karts, Colchians, and especially Laz people. Describes cultural values of sailing and fishing and reportage expressed by all other displays where also in miniatures are described cultural layers of Georgian tribes and generally culture of Georgian people connected with the sea. And rubric "Adjara" describes different types of living buildings of micro world of this ancient historical and ethnographic province of Georgia on the background of imitation of mountains and plane places, which at the same time describes latent way of livestock, agriculture and farming and from the other hand shows differences of cultural elements of costal and mountainous settlements – traditional cuisine clothes, agricultural tools and arms, household equipments, including tableware, sightseeing of flora and fauna². Finally by visiting open air museums introduction with culture of land will be possible.

It should be noted that a number of directions in the relaxation cycle taxonomy of the spatial area of the Open Museum contains the elements of exotic tourism. And, as it is well-known, exotic holiday is an especially attractive sphere for tourists. There are several types of exotic holiday among which hiking, travelling and expedition to exotic places can be singled out. They may include attributes of Georgian cuisine and traditional table etiquette - tamada, toasts, rules of table manners and behavior as well as feast – wine-drinking rules, poetry, songs, choreography with relevant dances and a number of other components characteristic to ethno-tourism. It is the direct involvement of tourists into the exotic processes and personified experience of local spirituality. Presumably, it is reasonable to pay more attention to exotic entertainment types of recreation as it seems the best successful niche at this stage. However, many still think today that the weighty place in Georgian cultural tourism at present are taken by such projects as, for instance, the development of museum complexes, rehabilitation of historical-architectural monuments in accordance with international standards, integration into the common information system and other programs of such type⁵. [N. Maziashvili. *Tourism Development Problems and Perspectives*. – "Tourism: Economics and Business" (Proceedings of 11th International Scientific-Practical Conference), Batumi, 2011].

open air museums there will be located such traditional dwellings with function of café-restaurants where tourists can taste best dishes of traditional Adjarian and Lazian cuisine, rest in exotic environment which settles a question about arranging complex of ethnographic hotels on extended area of open air museums. Traditional dwellings itself can be arranges like hotels,

where people who like exotic tourism can have a rest in comfort and in the world of traditional conditions. Arrangement of hotels or caf e-restaurants of this type is already defined by the specialists. For example interior will include traditional adjarian wooden tables and wicker chairs. In the yard of the museum traditional wooden and stone wine cellars and winepresses will be placed with archeological wine pitchers and necessary equipment, closed fountain, traditional bread bakery. Another thing is organization of workshop for traditional art products; craft and national art on the territory of open air museum with realization of reproduction souvenirs of exponent models, and analyses of problem connected with popularization of traditional wooden and weave products.

Structuring children sector in open air museum is very important with components of children ethnography: children cuisine, folklore – fairytales and mythological characters, children entertainment oriented on traditional toys.

Open air museum is also place of academic activities and rest. Representatives of education and academic fields can be invited for solving different issues. Arrangement of presentation of different projects, conferences, seminars and festivals is also very important. Different types of cultural-educational, scientific and sport events, folklore-ethnographic festivals, improvised national birthday-holidays, scientific sessions and symposiums, national art, masters and homemade product exhibition and sale, will obviously increase function of the museum.

Therefore it can be concluded that: open air museum of Batumi, with consideration of natural-vertical zone of the region, should be divided in four ethnographic sectors. These are: 1. MAountains of Adjara; 2. Lazeti and Black Sea side; 3. Foothill of Adjara: Kintrishi and Chakvi gorges; 4. Batumi. Historical-ethnographic zones of exposition should be promoted by corresponding agriculture buildings and traditional inventory. Together with architectural models there will be placed material cultural exponents: work tools and weapons, textile and ceramic materials. One part of the museum can be used for historical and archeological monuments, especially cultural values of pagan period, tombstone collections, vaults and etc including Basilica type of Christian chapels, Muslim mosques with wooden and stone ornaments.

Endnotes:

¹ Photos are taken from the albums: "Discover – Adjara (Georgia).

² For example, about study of local lore, see: «Краеведение», Москва, 1987; «Методика историко-краеведческой работы в школе», Москва, 1982; В. Н. Ашурков, Д. В. Нацуба, Г. Н. Матюшин. Историческое краеведение, Москва, 1980.

³ Photo is taken from the albums: "State Museum of National Architecture and Lifestyle in Georgia".

⁴ See paper article: – "Advantages of arrangement of open air museums in surroundings of Batumi" – newspaper "Adjara", 27/11.2008 (in georgian language); newspaper "Adjara", 5/8, 2000; 27/11, 2008 Photos are taken from the albums: "State Museum of National Architecture and Lifestyle in Georgia" and "Discover – Adjara (Georgia) (in georgian language).

⁵ N. Maziashvili. Tourism Development Problems and Perspectives. – "Tourism: Economics and Business" (Proceedings of 11th International Scientific-Practical Conference), Batumi, 2011 (in georgian language).